

PRIJETI LI HRVATSKOJ NESTAŠICA RADNE SNAGE?

Kuzmanović, Karlo

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of economics Split / Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:124:058620>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-26**

Repository / Repozitorij:

[REFST - Repository of Economics faculty in Split](#)



UNIVERSITY OF SPLIT



SVEUČILIŠTE U SPLITU EKONOMSKI FAKULTET SPLIT



ZAVRŠNI RAD

**PRIJETI LI HRVATSKOJ NESTAŠICA RADNE
SNAGE?**

Mentor:

doc. dr. sc. Lana Kordić

Student :

Karlo Kuzmanović

Broj indeksa : 1152360

Split, srpanj, 2018

SADRŽAJ

1. UVOD	3
1.1. Definiranje problema istraživanja.....	3
1.2. Ciljevi rada.....	3
1.3 Metode rada	3
1.4. Struktura rada.....	3
2. TRŽIŠTE RADA – DEFINIRANJE OSNOVNIH POJMOVA	4
2.1 Definicija tržišta rada.....	4
2.2. Sudionici tržišta rada.....	5
2.3. Vrste i posljedice nezaposlenosti	6
2.4. Tržište rada u Republici Hrvatskoj	9
3. ANALIZA DEMOGRAFSKIH TRENDOVA U REPUBLICI HRVATSKOJ	11
3.1. Analiza prirodnog kretanja stanovništva u RH.....	11
3.2. Migracijska kretanja hrvatskog stanovništva.....	20
3.3. Dobno-spolna struktura hrvatskog stanovništva.....	24
3.4. Ekonomska aktivnost hrvatskog stanovništva	26
4. NUŽNOST PROVOĐENJA POPULACIJSKE POLITIKE	28
4.1. Očekivana projekcija stanovništva Republike Hrvatske.....	28
4.2. Pretpostavka radnog kontingenta u budućnosti	29
4.3. Primjeri populacijskih politika ostalih država	32
4.4. Analiza dosadašnje populacijske politike u RH.....	33
5. ZAKLJUČAK.....	35
6. LITERATURA	37
POPIS TABLICA	40
POPIS SLIKA.....	40
SAŽETAK	41
SUMMARY	42

1.UVOD

1.1. Definiranje problema istraživanja

Demografski i društveno-gospodarski razvoj Republike Hrvatske nalaze se u međusobnoj povezanosti. Pitanje depopulacije bi trebalo biti strateško i sigurnosno pitanje svake države pa tako i Hrvatske. Republika Hrvatska od svog nastanka ima problem depopulacije. Negativni demografski trendovi, problem depopulacije, emigracije stanovništva i razni makroekonomski problemi nagovještavaju problem demografske katastrofe. Navedeni faktori koji daju sliku sadašnjeg demografskog stanja i dugogodišnje stavljanje ovog problema „pod tepih“ mogu dati naslutiti demografsku budućnost Hrvatske.

1.2. Ciljevi rada

Kako je tržište rada bitno određeno demografskim kretanjima uputno je prosudbu ljudskog kapitala temeljiti na ključnim demografskim čimbenicima. Nadalje, cilj rada je analizirati dugoročne implikacije strukturnih promjena demografskog kapitala za formiranje radnog kontingenta, a time i aktivnog stanovništva u RH. Cilj rada je ustanoviti uzročno-posljedičnu povezanost između navedenih faktora i mogućeg budućeg problema nedostatka radne snage.

1.3 Metode rada

U svrhu istraživanja i izlaganja rezultata istraživanja ovog završnog rada koristilo se nekoliko znanstveno-istraživačkih metoda. Koristita se metoda analize, metoda sinteze, metoda deskripcije, metoda dedukcije, povijesna metoda i komparativna metoda.

1.4. Struktura rada

Struktura završnog rada se sastoji od pet međusobno povezanih cjelina, odnosno poglavlja. Svako poglavlje sadrži potpoglavlja. U uvodnom dijelu rada razrađen je problem istraživanja, ciljevi rada, metode rada i struktura rada. U drugom dijelu rada definirani su osnovni pojmovi tržišta rada. Nadalje, u trećem djelu se analiziraju demografski trendovi u Republici Hrvatskoj, dok četvrto poglavlje analizira nužnosti provođenja populacijske politike. U završnom dijelu rada slijede zaključak, korištena literatura te popis slika, grafikona i tablica.

2. TRŽIŠTE RADA – DEFINIRANJE OSNOVNIH POJMOVA

2.1 Definicija tržišta rada

Otkad je čovjeka postoji i ljudski rad. Još od davnina čovjek je morao raditi da bi preživio. Struktura ljudskog rada se duboko promijenila, ljudski rad se prije većinom temeljio na lovu i općenito radu koji se temeljio na preživljavanju dok je danas ljudski rad manje primitivan. Prvobitni pojam radne snage je bila fizička snaga i fizički rad, a danas se takvi oblici rada postupno zamjenjuju intelektualnim radom.

Ljudski rad je ono što pokreće globalnu ekonomiju. Svaki komadić opreme koji se koristi u neku svrhu je stvoren ljudskim radom ili strojem, a sam taj stroj je opet stvoren ljudskim radom. Da bi bio stvoren stroj ili bilo što drugo potreban je umni rad. Tako se čini jedan zatvoreni krug koji nalaže da bez rada ne bi bilo ničega oko nas osim same prirode.

Zbog svojih obilježja i funkcioniranja, tržište rada je jedno od najosjetljivih i najsloženijih tržišta. Kada bi ga pokušali najjednostavnije definirati, ono označava ponudu radnika i potražnju za radnicima, postupak pronalaženja zaposlenja, zapošljavanje, napredovanje, otkaze, čekanje na posao, konkurenciju u traženju posla i na samome poslu te uspostavljanje ravnotežne razine nadnica na tome tržištu. (Obadić, 2016, str. 204-205).

Kao i na svakom tržištu, pa tako i na ovom, osnovni elementi su ponuda i potražnja, ali u ovome slučaju ponuda i potražnja za radom. S jedne strane ponudu predstavljaju radnici odnosno budući zaposlenici, dok drugu stranu predstavlja potražnja koju čine poslodavci. Ponuda rada je znatno kompleksnija nego ponuda za dobrima na tržištu proizvoda. Potražnju za radom simboliziraju zaposlenici koji nastoje „prodati“ svoje radno vrijeme. Rad se ne može gledati kao ostala roba za kojom postoji potražnja, niti su svi radnici isti, niti je kvaliteta njihovoga rada ista. Radnici su međusobno sebi konkurencija, a konkuriraju si osobe sličnog/istog zanimanja, vještina, radnog obrazovanja, iskustva, radne kvalitete i slično.

Sama definicija tržišta rada nalaže da je za rad potreban ljudski um, ljudska snaga i općenito

ljudski faktor. U zadnjih stotinjak godina upravo ljudski faktor, koji je i ranije bio bitan dio ekonomske aktivnosti, je postao dominirajući čimbenik gospodarskog rasta. U prošlosti je zemlja bila glavni proizvodni faktor, a danas je zamijenjena strojevima, raznom opremom, građevinskim objektima i sličnim elementima koji su proizvod ljudskoga rada.

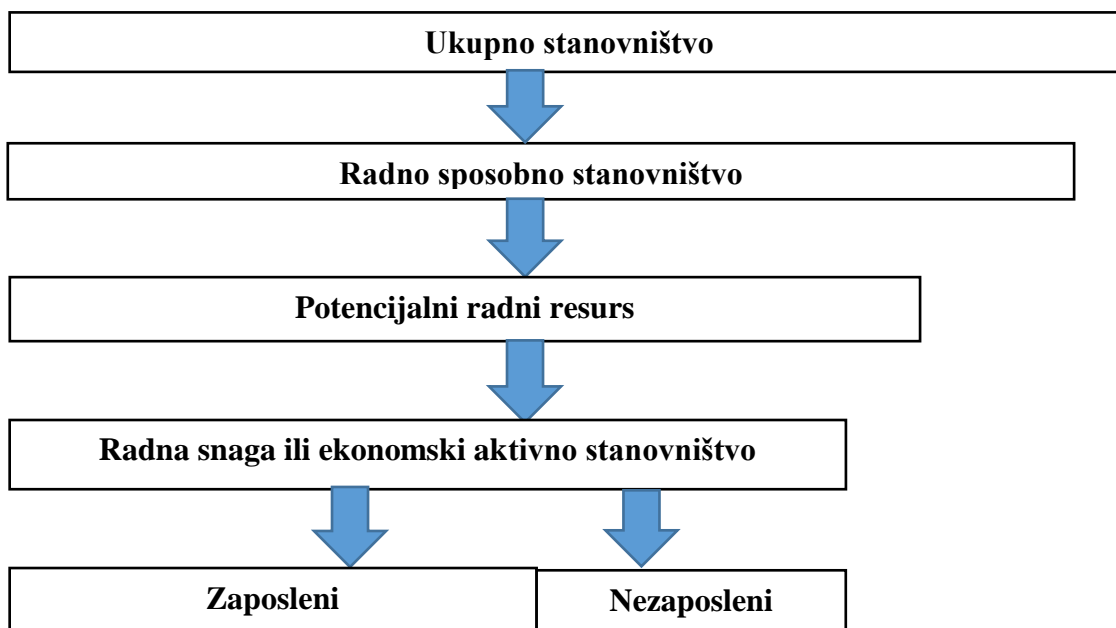
U konačnici je tržište rada mjesto gdje se možda i najbolje procjenjuje stanje nacionalnog gospodarstva, s obzirom da bi cilj svake ekonomije trebalo biti blagostanje njenih građana odnosno što viši doseg životnog standarda.

2.2. Sudionici tržišta rada

Kao što je već naglašeno tržište rada sačinjavaju ponuda rada i potražnja za radom. Karakteristike potražnje za radom i struktura ponude za radom se mijenjaju u skladu s potražnjom za proizvodima i promjenama u tehnologiji. Jedan je glavni čimbenik koji uvijek ostaje, a to je ljudski rad.

Ako se od ukupnog stanovništva izdvoji sve one koji nisu u radno sposobnoj dobi (mlađi od 15 godina ili stariji od 65), dobije se broj ljudi koji je potencijalno raspoloživ odnosno radno sposobno stanovništvo. U radno sposobno stanovništvo se ubrajaju zaposleni u oružanim snagama, zatvorenici i dr., a ako njih izdvojimo dobijemo potencijalne radne resurse. U potencijalne radne resurse spadaju osobe koje žele posao, raspoložive su za rad, ali ne rade i ne traže posao jer smatraju da ga ne mogu naći, tj. čine neiskorišteni radni resurs te se svrstavaju u obeshrabrene radnike. Ta skupina ljudskih potencijala se često naziva i „skrivena nezaposlenost“. Radna snaga ili ekonomski aktivno stanovništvo predstavlja zbroj zaposlenih i nezaposlenih osoba. Zaposleni su svi oni koji u danome trenutku imaju posao, a nezaposleni su osobe koje nemaju posao, ali ga aktivno traže. Osobe koje dobrovoljno odbiju ponuđeni posao možemo nazvati dobrovoljno nezaposlenima jer su same odabrale daljnje traženje posla. Osim spomenutih pojmova, često se susreće i pojam neaktivnoga stanovništva koji predstavlja osobe do navršениh 15 godina i osobe u radno sposobnom stanovništvu koje nisu zaposlene ili nezaposlene. (Obadić, 2016, str. 206).

Slika 1: Ekonomska struktura aktivnoga stanovništva



Izvor: A. Obadić, 2016, str. 206

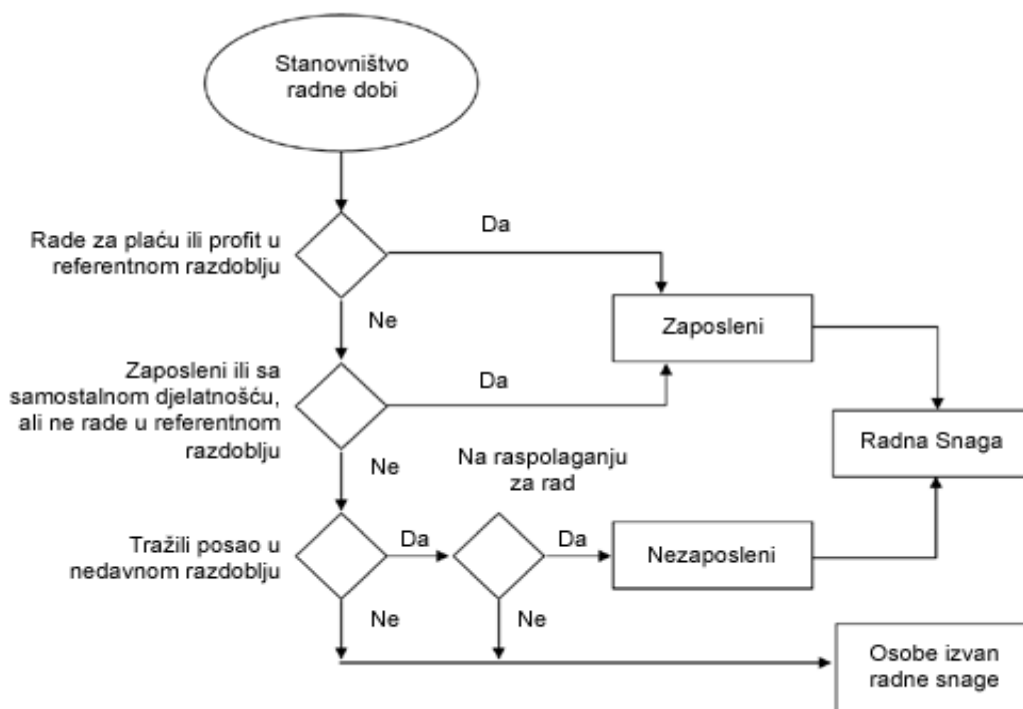
2.3. Vrste i posljedice nezaposlenosti

Nezaposlenost je jedan od osnovnih gospodarskih problema. Statistike zaposlenih i nezaposlenih se koriste da bi se dobio „image“ makroekonomske stabilnosti neke države ili ekonomskog sustava. Nezaposlenost, a posebno nedobrovoljna nezaposlenost je problem s kojim se susreću gospodarstva u financijskim krizama. Nedobrovoljno nezaposleni su oni koji su voljni raditi, ali ne mogu naći posao.

Prema službenoj definiciji „*nezaposlenost obuhvaća sve osobe starije od dobne granice određene za mjerenje ekonomski aktivnog stanovništva (u Republici Hrvatskoj to je 15 godina) koje su tijekom promatranog razdoblja bile:*

- Bez posla;
- Trenutno na raspolaganju za posao; i
- U procesu traženja posla (poduzimale određene korake u cilju pronalaženja zaposlenja).“ (Mrnjavac, 2011, str. 136).

Slika 2. Osnovna podjela stanovništva radne dobi prema kriterijima međunarodne definicije, OECD, 1987



Izvor: Mrnjavac, Ž. (1996).

Kada bi morali najjednostavnije definirati glavni uzrok nezaposlenosti, to bi bio nedostatak radnih mjesta na kojima bi se pojedinci mogli zaposliti. Mnogobrojni faktori mogu biti uzroci nezaposlenosti, neki od njih su – nefleksibilno tržište rada, razne promjene u gospodarstvu, snažni sindikati, visoke beneficije za nezaposlene, strukturni činitelji, povećana mobilnost kapitala ili smanjena mobilnost radne snage i slično.

Da bi se dodatno objasnila nezaposlenost treba uzeti u obzir da su svjetska gospodarstva radi utjecaja globalizacije postala izrazito međuovisna. Rast ili pad jednog ekonomskog sustava se može odraziti i na ostala gospodarstva. Zbog toga je razloge nezaposlenosti potrebno tražiti i na razini višoj od same pojedine države.

Sezonska nezaposlenost nastaje zbog snažnih promjena gospodarskog procesa u određenim djelatnostima koji mogu biti uvjetovani klimatskim, tradicionalnim ili institucionalnim uvjetima, ukoliko se razdoblja zatišja ne mogu premostiti proizvodnjom za zalihe ili preraspodjelom radnog vremena (Obadić, 2016, str. 213).

Frikcijska nezaposlenost, čak i kada postoji agregatna potražnja koja je dovoljno velika da

uposli svu radnu snagu i kada nezaposleni imaju vještine koje su potrebne poslodavcima/poduzećima koja otvaraju nova radna mjesta, čak i tada će nacionalna stopa nezaposlenosti biti pozitivna. (McConell et al., 2008, str. 557).

„**Ciklička nezaposlenost**, koja se još naziva i konjunktornom, posljedica je općeg nedostatka potražnje na tržištu roba i implicitno na tržištu rada. Ona se javlja kad je sveukupna potražnja za radom niska. Kad se smanjuju potrošnja i proizvodnja, nezaposlenost se povećava.“ (Jakovljević, 2002)

Strukturna nezaposlenost predstavlja dio nacionalne prirodne stope nezaposlenosti. Ona je slična frikcijskoj nezaposlenosti te dijeli mnoga zajednička obilježja s njom, ali se od nje razlikuje zbog svoje dugotrajnosti (Ehrenberg i R. S. Smith, 2015, str.515).

U domeni ljudskog roda je da čovjek osjeća fizičku i psihičku bol. Kada čovjek dobije otkaz na poslu on doživljava psihički udarac. Nakon određenog vremena pojedinac traži novi posao, ali nakon niza odbijenih životopisa i molbi pojedinac se počinje osjećati pesimistično, nesigurno i razvija strah od odbijanja. Dugoročno pojedinac postaje depresivan i bezvoljan. Dugoročna nezaposlenost vodi ekonomskoj i socijalnoj nestabilnosti.

Osim samog čina osiromašenja, pojedinac postaje socijalno izoliran, gubi prijateljstva, ne može u korak pratiti svoje poznanike zbog financijske nestabilnosti i slično. U društvima visoke stope nezaposlenosti zabilježena je stopa porasta kriminala, terorizma, netrpeljivosti i rast nasilja.

Istraživanjima se znanstveno uspjelo dokazati da nezaposlenost narušava psihološko stanje pojedinca. Psihološko zdravlje u početku opada, to je najčešće razdoblje od prvih nekoliko tjedana do tri mjeseca nakon ostanka bez posla, nakon toga zdravlje pojedinca postaje stabilnije ili se čak popravlja (Fryer i Payne, 1986, 235-278). Najveće psihološke posljedice se dešavaju ljudima srednjih godina (od 30 do 59 godina). Različiti programi za pomoć nezaposlenim osobama, pružaju kratkotrajnu pomoć. Psihološko stanje pojedinca se u principu nakon takvih programa popravlja (Kemp i Mercer, 1983, 37-48).

Može se zaključiti da zaposlenost odnosno nezaposlenost utječe na psihički osjećaj čovjeka. Neke od prednosti koje pojedinac dobiva zaposlenjem su; osjećaj vrijednosti, plaća (ili bilo koji drugi oblik stimulacije), raznolikost okoline, ostvarenje osobnih ciljeva i drugi.

Problem nezaposlenosti leži u tome što ne pogađa samo nezaposlenog pojedinca nego i njegovu obitelj. Nezaposlenost nije samo problem pojedinca nego je to socijalni problem, ona pogađa obitelj nezaposlenog, ali i cijelokupnu društvenu zajednicu.

Visoka stopa nezaposlenosti vodi tome da agregatna kupovna moć stanovništva opada. Pojedinac prvo zadovoljava svoje primarne potrebe, kupuje hranu i zdravstvene potrepštine, a sva ostala dobra samo ako mu ostane novca za njih. Visoka nezaposlenost se odražava i na državnu ekonomiju jer tako država ima manja primanja. Manje ljudi prima plaće što znači manje poreznih obveznika. Produkt svega toga su povećanja doprinosa za socijalna osiguranja.

2.4. Tržište rada u Republici Hrvatskoj

Tržište rada u Hrvatskoj je okarakterizirano izrazitom neusklađenošću ponude i potražnje za radom. Razlozi kao što su radno zakonodavstvo, zaštita interesnih skupina, neznanje, manjak želje i slični su možda i ključni razlozi zbog kojih je teško provesti restrukturiranje tržišta rada.

Društvena poduzeća su tijekom ratnog razdoblja bila nacionalizirana, a onda preko Hrvatskog fonda za privatizaciju prodavana. Veliki broj poduzeća je dospjeo u ruke ljudi koji nisu znali, a niti htjeli održati proizvodnju. Kupljena poduzeća su im služila isključivo za kratkoročno bogaćenje vlastitog džepa. Zbog tog razloga je došlo do smanjenja nekadašnje agregatne proizvodnje u Republici Hrvatskoj i otpuštanju otprilike 700 000 radnika. Iz Poduzeća su dodatno iscrpljivana kako bi ih novi vlasnici otplaćivali, ili još češće, koristili za daljnje špekulativne transakcije (Dujšin, 1999, str. 1-19).

Hrvatsko gospodarstvo je obilježeno visokom nezaposlenšću i ograničenim promjenama u broju radnih mjesta. Mnogobrojni čimbenici, uključujući i nefleksibilnost tržišta rada su doprinijeli problemu sporosti otvaranja novih radnih mjesta u Hrvatskoj. Strogi propisi o zaštiti zaposlenja i problematična birokracija ograničavaju fluktuaciju radnih mjesta. Visoki

jedinični troškovi rada koji ograničavaju poduzetnike i destimulariju zapošljavanje i ulaganje su samo neki od ključnih primjera krutosti na tržištu rada (Rutkowski, 2003, str. 496).

Republika Hrvatska ima problem preduge masovne nezaposlenosti koja je rezultirala velikim gubicima bruto domaćeg proizvoda (BDP). Isto tako, zaposlenici radnici u postojećim firmama nemaju zadovoljavajuću proizvodnju koja je potrebna za opstanak na domaćem i svjetskom tržištu. Neki od glavnih razloga teških položaja firmi je nedostatak menagerskih znanja bez kojih se jako teško može doći do uspješnog restrukturiranja, vjerovanje da će gospodarski rast sam od sebe riješiti pitanje nezaposlenosti, prekomjerna birokracije i papirologija i ostali slični problemi (Dujšin i Nikić, 2003, str. 136-138).

U učinkovitim gospodarskim sustavima gdje postoji fleksibilnost tržišta i mobilnost radne snage zatvaranje postojećih radnih mjesta se kompenzira otvaranjem novih radnih mjesta, tako se postojeća radna snaga prebacuje s jednog radnog mjesta na drugo. U Republici Hrvatskoj i tu nastaje problem upravo zbog već navedenih problema pa tako oni koji ostanu bez posla se nalaze u začaranom krugu iz kojega je teško izaći.

3. ANALIZA DEMOGRAFSKIH TRENDOVA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Depopulacija je smanjenje broja stanovnika neke zemlje ili kraja zbog prirodnog smanjenja stanovništva (veći mortalitet od nataliteta) i/ili negativnog migracijskog salda (više iseljenih nego useljenih stanovnika).

Demografsku sliku Republike Hrvatske karakteriziraju neprekidna prirodna depopulacija, smanjena stopa fertiliteta, starenje stanovništva, negativan saldo migracija i povećanja očekivanog trajanja života. Posljedice dugogodišnjih migracija, primarno iseljavanja, i niskog fertiliteta su se duboko ustalile u društvu, a za rezultat imaju: demografsko starenje, nedostatak radne snage (pogotovo u slabije razvijenijim sredinama), rijetko naseljena područja, negativan migracijski saldo, problem strateškog planiranja upravljanja državnim sustavom, dugogodišnji ekonomski pad i slično.

3.1. Analiza prirodnog kretanja stanovništva u RH

„Pojam **stanovništvo**, i njegova česta istoznačnica populacija, podrazumijeva specifičan skup osoba u kojem svaka od njih sudjeluje sa svojim posebnim obilježjima, koja čine osnovu na kojoj se formiraju strukture stanovništva“ (Wertheimer-Baletić, 1999, str.41).

Tablica 1: Stanovništvo RH prema popisima stanovništva od 1953. do 2011. godine.

Godina	Broj stanovnika	Rast / pad broja stanovnika	Kumulativni rast / pad broja stanovnika
1953.	3 936 022	/	/
1961.	4 159 696	223 674	223 674
1971.	4 426 221	226 528	450 202
1981.	4 601 469	175 248	625 450
1991.	4 784 265	182 796	808 246
2001.	4 437 460	-346 805	461 441
2011	4 284 889	-152 751	308 690

Izvor: DZS (2015.)

U razdoblju od 1953. do 1991. Hrvatska je imala kontinuirani rast broja stanovnika. Broj stanovnika se povećao za preko 800 000 ljudi. Najveći porast stanovništva je bio između 1971. i 1981. godine. U razdoblju od 1991. do 2011. godine Hrvatska bilježi negativan trend pada broja stanovnika. U prvih deset godina od osnutka države Hrvatska je ostala bez preko 340 000 ljudi.

„Najvažnija odrednica prirodnoga kretanja stanovništva je **natalitet**. To je pojam kojime se označava broj rođenja u nekoj populaciji u određenom vremenskom razdoblju (obično godini dana). Demografski pokazatelji se najčešće izražavaju u promilima, pa tako stopa ukupnoga nataliteta (n_0) pokazuje ukupan broj poroda na tisuću stanovnika neke zemlje. Taj pokazatelj nije dovoljno precizan jer uključuje ukupan broj poroda (živorođeni i mrtvorodeni), što ne daje realnu sliku prirodnog kretanja stanovništva. Stoga se demografska analiza, umjesto stope ukupnoga nataliteta, češće služi **stopom nataliteta ili rodnosti (n)** koja pokazuje broj živorođenih (N) na tisuću stanovnika neke zemlje:“ (Družić et al., 2016, 169-170).

$$n = \frac{N}{P} * 100$$

„**Mortalitet** označava broj umrlih u nekoj populaciji u određenom vremenskom razdoblju (obično godina dana). Stopa smrtnosti ili mortaliteta (m), pojam je kojime se označava broj umrlih (M) u nekoj populaciji (P) u određenom vremenskom razdoblju (obično godina dana):“ (Družić et al., 2016, 169-170).

$$m = \frac{M}{P} * 100$$

Tablica 2: Prirodno kretanje stanovništva od 1948. do 1992. godine.

Godina	Broj živorođenih	Broj umrlih	Prirodni prirast
1948.	89 049	52 416	36 633
1950.	95 560	47 292	48 268
1955.	88 657	42 035	46 622
1960.	76 156	41 361	34 795
1965.	71 186	39 936	31 250
1970.	61 103	44 147	16 956
1975.	67 016	45 640	21 376
1980.	68 220	50 100	18 120
1985.	62 655	52 067	10 588
1990.	55 409	52 192	3 217
1992.	46 970	51 800	-4 830

Izvor: DZS (2010)

Promatrajući razdoblje od 1948. godine do 1992. godine može se primijetiti da je Hrvatska imala prirodni prirast, izuzev zadnjeg promatranja 1992. koje je negativno, prvenstveno zbog rata koji se onda vodio (Tablica 2.). Iz navedene tablice se vidi da je broj živorođenih postepeno opada, dok je broj umrlih rastao od 1965. Ukupni prirodni prirast je iznosio 262 995 ljudi. Prosječni godišnji prirast iznosi 5977.16 ljudi.

Tablica 3: Prirodno kretanje stanovništva od 2000. do 2016. godine

Godina	Broj živorođenih	Broj umrlih	Prirodni prirast
2000.	43 746	50 246	-6 500
2001.	40 993	49 552	-8 559
2002.	40 094	50 569	-10 475
2003.	39 668	52 275	-12 907
2004.	40 307	49 756	-9 449
2005.	42 492	51 790	-9 298
2006.	41 446	50 378	-8 932
2007.	41 910	52 367	-10 457
2008.	43 753	52 151	-8 398
2009.	44 577	52 414	-7 837
2010.	43 361	52 096	-8 735
2011.	41 197	51 019	-9 822
2012.	41 771	51 710	-9 939
2013.	39 939	50 386	-10 447
2014.	39 566	50 389	-11 273
2015.	37 503	54 205	-16 702
2016.	37 537	51 452	-14 005

Izvor: DZS (2017)

Analizirajući podatke iz Tablice 3. zaključiti da Hrvatska zadnjih dvadesetak godina ima prirodno smanjenje broja stanovnika. U razdoblju od samo četiri godine (2013 – 2016) broj umrlih je nadvladao broj rođenih za preko 50 000 ljudi. Može se primijetiti da od 2009. godine broj živorođenih kontinuirano pada. Broj umrlih ne pada kontinuirano nego varira od godine do godine, ali zbog pada broja živorođenih raste negativni prirodni prirast. Lako se dođe do zaključka da su prethodne dvije tablice neusporedive. Prva tablica (Tablica 2) ima kontinuirani prirodni prirast, dok druga (Tablica 3) nema ni približan prirodni prirast. Kada bi se na temelju prethodnih rezultat pokušalo dati mišljenje kakva populacijska budućnost očekuje Hrvatsku, ona bi bila katastrofična. Navedeni trend se često naziva **depopulacija**.

Hrvatska spada u zemlje s niskim natalitetom. Stopa nataliteta 2014. godine je iznosila 9,3‰, preračunato bi to značilo da je bilo 9,3 živorođenih na 1000 stanovnika (Družić et al., 2016, str. 170).

Tablica 4: Stope prirodnoga kretanja Hrvatskog stanovništva od 2011. do 2016. godine

	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
Na 1000 stanovnika						
Živorodeni	9,6	9,8	9,4	9,3	8,9	9
Umrli	11,9	12,1	11,8	12	12,9	12,3
Prirodni prirast	-2,3	-2,3	-2,5	-2,7	-4	-3,4
Umrla dojenčad na 1000 živorođenih	4,7	3,6	4,1	5	4,1	4,3
Sklopljeni brakovi na 1000 stanovnika	4,7	4,8	4,5	4,6	4,7	4,9
Razvedeni brakovi na 1000 sklopljenih	280,1	278,4	312,6	336,9	303	343,8
Vitalni indeks (živorođeni na 100 umrlih)	80,7	80,8	79,3	77,8	69,2	72,8

Izvor: DZS (2016)

U 2015. i 2016. stopa nataliteta je i dalje padala, dok je stopa umrlih usporedno 2014. rasla. Zanimljivo je pogledati da raste broj razvedenih brakova na 1000 sklopljenih brakova. Za zadnja 4 promatranja može se zaključiti da otprilike svaki treći brak „propadne“. Prema podacima Europske komisije Hrvatska je 2017. godine s 13% bila treća u Europskoj Uniji (EU) po broju rođene vanbračne djece. Ako se uzme u obzir da većina Hrvatskih obitelji dobiva djecu kada su unutar bračnog statusa, to bi značilo da smanjenjem broja brakova bi trebao padati i broj rođene djece.

Da bi se kvalitetno proanalizirala prirodna kretanja, bitno je uzeti u obzir stopu fertiliteta.

„Razinu plodnosti stanovništva dobro opisuje **totalna stopa fertiliteta** (engl. Total Fertility Rate – TFR), koja predstavlja vjerojatan prosječan broj živorođene djece koji bi rodila jedna „prosječna“ žena tijekom svoga fertilnog razdoblja (15-49 godina) kada bi se rađanje odvijalo pod istim uvjetima. Kritična brojčana vrijednost TFR iznosi **2,1 prosječno djece po ženi u fertilnoj dobi** te predstavlja nužnost za jednostavnu reprodukciju odnosno za obnavljanje stanovništva.“ (Družić et al., 2016, str. 173).

Tablica 5: Stopa ukupnog fertiliteta u zemljama EU za razdoblje od 2011. do 2015. godine

Zemlja/Godina	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
Europska unija (28 zemalja)	1,59	1,59	1,55	1,58	1,58
Belgija	1,81	1,79	1,75	1,74	1,70
Bugarska	1,51	1,50	1,48	1,53	1,53
Češka	1,43	1,45	1,46	1,53	1,57
Danska	1,75	1,73	1,67	1,69	1,71
Njemačka	1,39	1,41	1,42	1,47	1,50
Estonija	1,61	1,56	1,52	1,54	1,58
Irska	2,03	2,00	1,96	1,94	1,92
Grčka	1,40	1,34	1,29	1,30	1,33
Španjolska	1,34	1,32	1,27	1,32	1,33
Francuska	2,01	2,01	1,99	2,01	1,96
Hrvatska	1,48	1,51	1,46	1,46	1,40
Italija	1,44	1,43	1,39	1,37	1,35
Cipar	1,35	1,39	1,30	1,31	1,32
Latvija	1,33	1,44	1,52	1,65	1,70
Litva	1,55	1,60	1,59	1,63	1,70
Luksemburg	1,52	1,57	1,55	1,50	1,47
Mađarska	1,23	1,34	1,35	1,44	1,45
Malta	1,45	1,43	1,38	1,42	1,45
Nizozemska	1,76	1,72	1,68	1,71	1,66
Austrija	1,43	1,44	1,44	1,47	1,49
Poljska	1,33	1,33	1,29	1,32	1,32
Portugal	1,35	1,28	1,21	1,23	1,31
Rumunjska	1,47	1,52	1,46	1,52	1,58
Slovenija	1,56	1,58	1,55	1,58	1,57
Slovačka	1,45	1,34	1,34	1,37	1,40
Finska	1,83	1,80	1,75	1,71	1,65
Švedska	1,90	1,91	1,89	1,88	1,85
Ujedinjeno Kraljevstvo	1,91	1,92	1,83	1,81	1,80

Izvor: EUROSTAT (2017)

„U Hrvatskoj je TFR u konstantnom padu od 1960-ih, a u posljednjih nekoliko godina iznosi otprilike 1,5. U razvijenim zemljama prosječna TFR iznosi oko 1,7, a u zemljama u razvoju 3,3.“ (Wertheimer-Baletić, 1999, str. 231) Dokazano je da niski fertilitet vodi do smanjenja mlađe populacije u društvu, a smanjenje mlađe populacije dovodi do smanjenja udjela reproduktivnog stanovništva, a samim time i stope nataliteta.

Zanimljiv, ali obeshrabrujući podatak je da je Hrvatska zadnji put imala stopu fertiliteta

preko 2,1 1966. godine.

U EU stopa fertiliteta 2010. godine je iznosila 1,59, a u Hrvatskoj 1,48. Zadnji podaci mjerenja stope fertiliteta iz 2015. godine ukazuju na činjenicu da je stopa u Hrvatskoj pala još niže i iznosi 1,4. U Tablici 5 se vide stope ukupnog fertiliteta za članice EU u razdoblju od 2011. do 2015. godine. Može se zaključiti da u promatranom razdoblju sve članice EU se nalaze ispod razine jednostavne reprodukcije za obnavljanje stanovništva.

Već preko više od četiri desetljeća stanovništvo Republike Hrvatske se generacijski ne obnavlja jer stopa fertiliteta ne prelazi razinu od 2,1 djeteta po ženi. Prema istraživanjima koja su provedena 2008. godine, zaključak je da brak danas nije smatran zastarjelom institucijom. Istraživanje je pokazalo da u Republici Hrvatskoj, ali i u ostalim bivšim socijalističkim društvima, na nisku stopu fertiliteta, na ne ulazak u brak i neimanje djece najviše utječu egzistencijalni problemi poput nezaposlenosti, nesigurna zaposlenosti mladih te problema stambenog pitanja (Akrap, 2015, str. 865-868)

„Hrvatska se već nekoliko desetljeća suočava s problemom nedovoljnog obnavljanja stanovništva. Premda se stopa neto reprodukcije kao pokazatelj generacijskog obnavljanja ženskog stanovništva, prvi put spustila ispod jedinice u 1958. godini (0,97), a u 1960-im je totalna stopa fertiliteta pala ispod kritične razine (oko 2,1) potrebne za generacijsko obnavljanje ukupnog stanovništva, prirodne depopulacije (više umrlih od živorođenih) na razini cijele države nije bilo sve do 1991.“ (Grizelj i Akrap, 2006, str.9).

Današnja stopa fertiliteta od 1,46 živorođena djeteta po ženi je ispod razine potrebne stope fertiliteta od 2,1. Zbog toga je nerealno očekivati spontani porast rađanja, pogotovo većeg broja djece koja odmah u startu predstavljaju ekonomski problem obitelji. Obaveza je gospodarska i društvena da bi se problem riješio.

Iza odluke žene ili obitelji stoji niz okolnosti i odluka koji potiču na rađanje odnosno nerađanje djece. To su psihološke, društvene, gospodarske i slične pojave u trenutku. Država može raznim mjerama poticati rađanje djece, a neke od mjera su: dječji doplatak ovisan o broju djece, porodni i roditeljski dopust (kojeg može koristiti majka ili oba roditelja), porodiljne naknade, određena stambena i kreditna politika, politika cijena za dječje potrepštine i slično.

Svi problemi, pa kakvi god da jesu, s kojima se danas suočava hrvatsko društvo, zapravo izgledaju mali u odnosu na one koji se mogu realizirati u srednjoročnom i dugoročnom razdoblju ako se nastave spontani demografski trendovi (varijanta vrlo niskog fertiliteta). Sadašnji dobni oblik hrvatskog stanovništva je kritični čimbenik i bit će sve kritičniji ukoliko se ne zaustavi depopulacija i starenje stanovništva.

Tablica 6: Kretanje specifičnih stopa fertiliteta i totalne stope fertiliteta od 1950. do 2051. godine

	Starost majke									Totalne stope fertiliteta
	10-14	15-19	20-25	25-29	30-35	35-39	40-44	45-49	50 i više	
1950.	0,0	36,9	166,4	163,2	115,1	70,2	31,5	4,0	0,6	2,9133
1960.	0,0	44,8	153,1	122,3	70,7	35,9	12,7	1,1	0,1	2,1780
1970.	0,1	46,9	133,6	96,9	53,1	22,5	5,9	0,6	0,1	1,8029
1980.	0,2	45,4	159,3	107,3	50,8	17,2	4,2	0,3	-	1,9230
1990.	0,0	27,4	127,0	105,1	47,0	15,9	2,9	0,2	0,0	1,6280
1999.	0,1	16,4	85,9	106,4	65,7	24,9	4,6	0,2	0,0	1,5243
2000.	0,1	15,6	80,1	102,3	65,0	25,1	4,8	0,2	0,0	1,4698
2001.	0,1	15,4	71,6	97,1	61,7	23,9	4,3	0,2	0,0	1,3732
2002.	0,1	14,9	69,6	94,8	61,4	22,7	4,6	0,2	0,0	1,3408
2003.	-	13,9	66,8	93,0	64,1	23,0	4,2	0,2	0,0	1,3238
2004.	0,1	13,6	65,7	93,2	66,9	24,6	4,6	0,1	0,0	1,3423

a) Varijanta niskog fertiliteta

2004. - 2006.	-	13,6	65,7	93,4	67,0	24,9	4,8	0,2	-	1,3462
2006. - 2011.	-	12,7	62,9	93,2	70,3	27,8	5,5	0,3	-	1,3605
2011. - 2016.	-	11,4	57,2	92,1	76,5	32,7	6,6	0,4	-	1,3810
2016. - 2021.	-	10,1	52,0	90,8	82,7	37,1	7,8	0,5	-	1,4015
2021. - 2026.	-	8,4	46,5	90,0	89,3	41,6	8,9	0,6	-	1,4225
2023. - 2031.	-	7,2	41,1	89,0	94,8	46,0	9,8	0,6	-	1,4415
2031. - 2036.	-	6,7	38,9	88,2	97,3	47,5	10,3	0,6	-	1,4500
2036. - 3041.	-	6,7	39,0	88,3	97,6	47,4	10,2	0,6	-	1,4500
2041. - 2046.	-	6,7	39,0	88,3	97,6	47,9	10,1	0,6	-	1,4500
2046. - 2051.	-	6,7	39,1	88,4	97,6	47,8	10,3	0,6	-	1,4500

	Starost majke									Totalne stope fertiliteta
	10-14	15-19	20-25	25-29	30-35	35-39	40-44	45-49	50 i više	

b) Varijanta visokog fertiliteta

2004. - 2006.	-	13,6	66,1	94,4	68,0	25,4	4,9	0,2	-	1,3617
2006. - 2011.	-	13,0	64,8	97,4	74,9	30,0	6,0	0,3	-	1,4300
2011. - 2016.	-	12,1	61,1	101,0	86,3	37,5	7,7	0,4	-	1,5277
2016. - 2021.	-	11,1	58,0	104,4	97,7	44,5	9,4	0,5	-	1,6255
2021. - 2026.	-	9,7	54,5	108,3	109,5	51,4	11,0	0,7	-	1,7232
2023. - 2031.	-	8,8	50,8	111,5	119,6	58,1	12,4	0,8	-	1,8111
2031. - 2036.	-	8,4	49,4	112,3	124,2	60,6	13,2	0,8	-	1,8501
2036. - 3041.	-	8,4	49,6	112,3	124,7	60,6	13,0	0,8	-	1,8500
2041. - 2046.	-	8,5	49,6	112,4	124,7	61,3	13,0	0,8	-	1,8500
2046. - 2051.	-	8,5	49,6	112,5	124,6	61,3	13,3	0,8	-	1,8500

c) Varijanta srednjeg fertiliteta

2004. - 2006.	-	13,6	66,0	93,8	67,1	25,0	4,8	0,2	-	1,3505
2006. - 2011.	-	13,0	64,3	94,7	70,8	27,8	5,5	0,3	-	1,3795
2011. - 2016.	-	12,1	60,2	95,2	77,6	32,7	6,6	0,4	-	1,4211
2016. - 2021.	-	11,1	56,5	95,6	84,4	37,3	7,8	0,5	-	1,4627
2021. - 2026.	-	9,7	52,5	96,4	91,6	41,8	8,8	0,5	-	1,5043
2023. - 2031.	-	8,6	48,0	96,9	98,3	46,7	9,9	0,6	-	1,5459
2031. - 2036.	-	7,7	44,5	97,0	104,6	50,5	10,9	0,7	-	1,5834
2036. - 3041.	-	7,3	43,0	97,3	107,8	52,3	11,2	0,7	-	1,6000
2041. - 2046.	-	7,3	43,0	97,4	107,8	52,9	11,2	0,7	-	1,6000
2046. - 2051.	-	7,3	43,0	97,4	107,7	52,8	11,4	0,7	-	1,6000

Izvor: DZS (2006)

*Specifična stopa fertiliteta je godišnji broj živorođenih na 1000 žena u određenim dobnim skupinama

Varijanta srednjeg fertiliteta može biti realna i ostvariva uz pretpostavku da se dugoročno i sustavno utječe na razvitak stanovništva u skladu sa interesima i potrebama razvitka Republike Hrvatske. Istraživanja su pokazala da efikasna populacijska politike može povećati totalnu stopu fertiliteta do 0,2 odnosno za područja s niskim fertilitetom do 0,4

djeteta po ženi. Varijanta visokog fertiliteta zasniva se na pretpostavci da ukupna stopa fertiliteta raste do razine koju su već postigle nisko natalitetne europske zemlje koje već duže vrijeme provode populacijsku politiku. Za varijantu niskog fertiliteta pretpostavljen je snažan udarac sustava životnih vrijednosti u visokorazvijenim zemljama. (Grizelj i Akrap, 2006, str.10).

3.2. Migracijska kretanja hrvatskog stanovništva

„Migracija ili mehaničko kretanje stanovništva je uz prirodno kretanje stanovništva glavna odrednica broja stanovnika na nekome području.“ Za razliku od prirodnoga kretanja, iza migracija stoje prirodni, društveni i ekonomski čimbenici. Prirodni mogu biti razne epidemije, katastrofe, vremenske nepogode, a društveni čimbenici su ratovi, politički problemi, vjerska netrpeljivost i slično. Ekonomske migracije se dešavaju najčešće zbog ekonomskog razloga, neki od tih razloga su glad, siromaštvo, bolji radni uvjeti, veći dohodak pojedinca, bolji životni uvjeti i slično. Postoje dvije vrste faktora koji utječu na ekonomske čimbenike, a to su *push faktori* i *pull faktori*. Push faktori su potisni faktor, a primjeri push faktora su nedostatak posla, niska plaća, siromaštvo, niska kvaliteta života, loša medicinska skrb, politički i religijski progon, visoka razina kriminala, nedostupnost obrazovanja i drugi. Pull faktori su privlačni faktori, a kao primjer se mogu navesti: mogućnost zaposlenja, bolja kvaliteta života, bolja medicinska skrb, sigurnost, bogatstvo, politička i religijska sloboda i dr. (Obadić, 2016, str. 175).

Neke države vode politike imigracija. Prednosti koje mogu ostvariti države koje primaju emigrante su: zadovoljavanje potreba tržišta rada, ublažavanje nepovoljnih demografskih trendova, rast produktivnosti, gospodarski rast i slično.

Saldo migracija se očitava tek prilikom popisa stanovništva, a on je zapravo razlika između ukupne promjene stanovništva i prirodnog kretanja stanovništva. Saldo migracija dan je formulom: (A. Obadić, 2016, str. 177).

$$Sm = \Delta P - Pr$$

Tablica 7: Bilanca vanjske migracije stanovništva Hrvatske (današnji teritorijalni obuhvat) od 1900. do 2001.

Migracijska tablica				
Razdoblje	Doseljeni	Iseljeni	Ukupno	Prosječno godišnje
1900.-1910.	100 000	235 000	-135 000	-13 500
1910.-1914.	40 000	95 000	-55 000	-13 750
1914.-1921.	4000	162 000	-158 000	-22 571
1921.-1931.	15 000	73 000	-58 000	-5 800
1931.-1940.	10 000	55 000	-45 000	-5 000
1940.-1948.	168 000	320 000	-152 000	-19 000
1948.-1953.	45 000	110 000	-65 000	-13 000
1953.-1961.	110 000	220 000	-110 000	-13 750
1961.-1971.	147 000	146 000	1000	100
1971.-1981.	150 000	181 000	-31 000	-3 100
1981.-1991.	110 000	203 000	-93 000	-9 300
1991.-2001.	201 000	500 000	-299 000	-29 900
1900.-2001.	1 100 000	2 300 000	-1 200 000	-11 881

Izvor: Naješmić, 2014, str. 421.

*Procjena je temeljena na vitalnostatističkoj metodi izračunavanja migracijskog salda upotrebom podataka službene statistike (broj stanovnika za 1914. prema J. Gelo, 1987; za 1940. procijenio autor ekstrapolacijom trenda) te sekundarnih izvora u analitičkom dijelu rada.

*Sve računске stavke zaokružene su na 1000, osim prosječne godišnje bilance. Procjena uključuje i migraciju s republikama bivše države. Od 1961. do 2001. dio iseljenoga kontingenta koji se odnosi na iseljavanje u inozemstvo (izvan granica bivše SFRJ) zapravo predstavlja »transponirani« kontingent privremene u trajnu emigraciju.

Analizom Tablice 7. može se uočiti da se u 20. stoljeću u Hrvatskoj odvijala snažna vanjska migracija stanovništva Hrvatske. Doseljavanje je pripomoglo tome da Hrvatska danas (barem ne još) nema demografski slom. Može se primijetiti da je broj iseljenih duplo veći nego broj doseljenih. Hrvatsku je u promatranom stogodišnjem razdoblju napustilo cca 2 300 000 stanovnika, prosječno godišnje 11 881 stanovnik, odnosno svaki dan 32,5 stanovnika, što bi značilo da je svaki sat 1,35 stanovnika odlučilo iseliti iz Hrvatske.

Posljednjih godina Republiku Hrvatsku su zadesili negativni demografski trendovi. Jedan od glavnih uzroka toga je negativan migracijski saldo. Posljednji jači emigracijski val počinje gospodarskom krizom 2008. godine. Osim što je Hrvatska upala u krizu, 2013. godine je pristupila EU. Ulaskom u EU stanovnici Hrvatske su ostvarili razne pogodnosti, a neke od njih su povećana mobilnost radne snage i olakšana mogućnost zapošljavanja u državama koje su članice EU (za svaku državu vrijede različita pravila).

Još jedan od velikih problema koji je usko vezan uz emigracije stanovništva je „odljev mozgova“. **"Odljev mozgova"** (engl. *brain drain*) predstavlja specifičan oblik migracije stanovništva koji se odnosi na odlazak visokoobrazovanih stručnjaka, znanstvenika i intelektualaca neke zemlje. (Šverko, 1996) „Odljev mozgova“ najčešće ide od slabije razvijenih država prema visokorazvijenim državama. Odlaskom stručnjaka iz jedne sredine u drugu dolazi do još većeg nerazmjera u razvijenosti. Razvijena zemlja dobiva ljudski kapital „besplatno“, dok slabije razvijena zemlja ostaje bez stručnjaka.

Tablica 8: Bilanca migracije hrvatskog stanovništva od 2001. do 2017. godine

Godina	Doseljeni iz inozemstva	Odseljeni u inozemstvo	Migracijski saldo
2001.	24 415	7 488	16 927
2002.	20 365	11 767	8 598
2003.	18 455	6 534	11 921
2004.	18 383	6 812	11 571
2005.	14 230	6 012	8 218
2006.	14 978	7 692	7 286
2007.	14 522	9 002	5 620
2008.	14 541	7 488	7 053
2009.	8 468	9 940	-1 472
2010.	4 985	9 860	-4 875
2011.	8 534	12 699	-4 165
2012.	8 959	12 877	-3 918
2013.	10 378	15 262	-4 884
2014.	10 638	20 858	-10 220
2015.	11 706	29 651	-17 945
2016.	13 985	36 436	-22 451
2017.	15 553	47 352	-31 799

Izvor: DZS (2017)

*Radi usklađivanja s međunarodnim standardima i pravnom stečevinom Europske unije podaci statistike vanjske migracije od 2011. obrađuju se prema novoj metodologiji.

Iz Tablice 8. se može zaključiti da je Hrvatska do pojave krize 2008. godine imala pozitivan migracijski saldo, a od 2009. godine pa sve do danas negativan migracijski saldo. Negativni migracijski saldo je rastao konstantno. Ako se promotre zadnje četiri godine, može se doći do zaključka da je Hrvatsku u promatranom razdoblju napustilo preko 80 000 ljudi. Samo u zadnjoj godini (2017.) je Hrvatska ostala bez približno 32 000 ljudi. Dijeljenjem 32 000 sa 365 dana u godini dobije se podatak da je Hrvatsku u prosjeku svaki dan napustilo 87,67 ljudi. Slikovitije rečeno – to su približno dva puna autobusa ljudi svaki dan.

3.3. Dobno-spolna struktura hrvatskog stanovništva

Fenomen starenja je postao predmet promatranja u 20. stoljeću. Kompleksnost ove pojave se očitava u problemu demografije, ali u ekonomskim, psihološkim i socijalnim problemima. U starim društvima ljudi su živjeli u zajednicama te se nije stavlja naglasak na dobnu separaciju. Danas se stanovništvo dijeli na mlado (0-14 godina), zrelo (15-64 godine) i staro (65 godina pa nadalje).

Prosječna starost stanovništva je aritmetička sredina starosti svih stanovnika neke zemlje. Stanovništvo Republike Hrvatske postaje sve starije, na što ukazuje i podatak iz Popisa stanovništva 1948. godine, tada je prosječna starost ukupnoga stanovništva Hrvatske bila 30 godina, muškarci su imali prosječno 29 godina, a žene 31. Zadnji Popis stanovništva iz 2011. donosi šokantan podatak, prosječna starost hrvatskoga stanovništva iznosi čak 42 godine! Međutim, zbog osjetljivosti prosječne starosti kao srednje vrijednosti i zbog ovisnosti o frekvenciji najviših i najnižih vrijednosti u distribuciji, češće se pri analizi procesa starenja upotrebljavaju ostali analitički pokazatelji procesa starenja. (A. Obadić, 2016, str. 180).

Indeks starenja (is) pokazuje udio starih 60 i više godina naspram mlađih od 20 godina života.

$$I_s = \frac{P_{65+}}{P_{0-19}} * 100$$

Koristeći ovaj indeks Hrvatska je već 1953. i 1961. spadala u srednje staru populaciju. Hrvatska je već 1971. godine prelazila razinu od 40 i bila stavljena u skupinu država sa starim stanovništvom. Popisom stanovništva 2011. godine vrijednost indeksa je bila 115 (DZS, 2013a). Rast ovog indeksa se očitava u smanjenju broja mladog i ubrzanju povećanja starog stanovništva. (A. Obadić, 2016, str. 180)

Koeficijent starosti (xs) stavlja u omjer stanovništvo staro 60 i više godine i ukupno stanovništvo.

$$X_s = \frac{P_{60+}}{P} * 100$$

Rezultati koeficijenta starosti su u principu bili u skladu sa indeksom starenja. Vrijednost koeficijenta starosti kontinuirano raste, a 2011. godine je iznosio 24.1 (DZS, 2013a). Smatra se da je stanovništvo promatranje zemlje staro ako je razina ovog pokazatelja iznad 12. Iz

toga se može zaključiti kako vrijednost ovog pokazatelja svrstava Hrvatsku u skupinu zemalja sa starim stanovništvom.

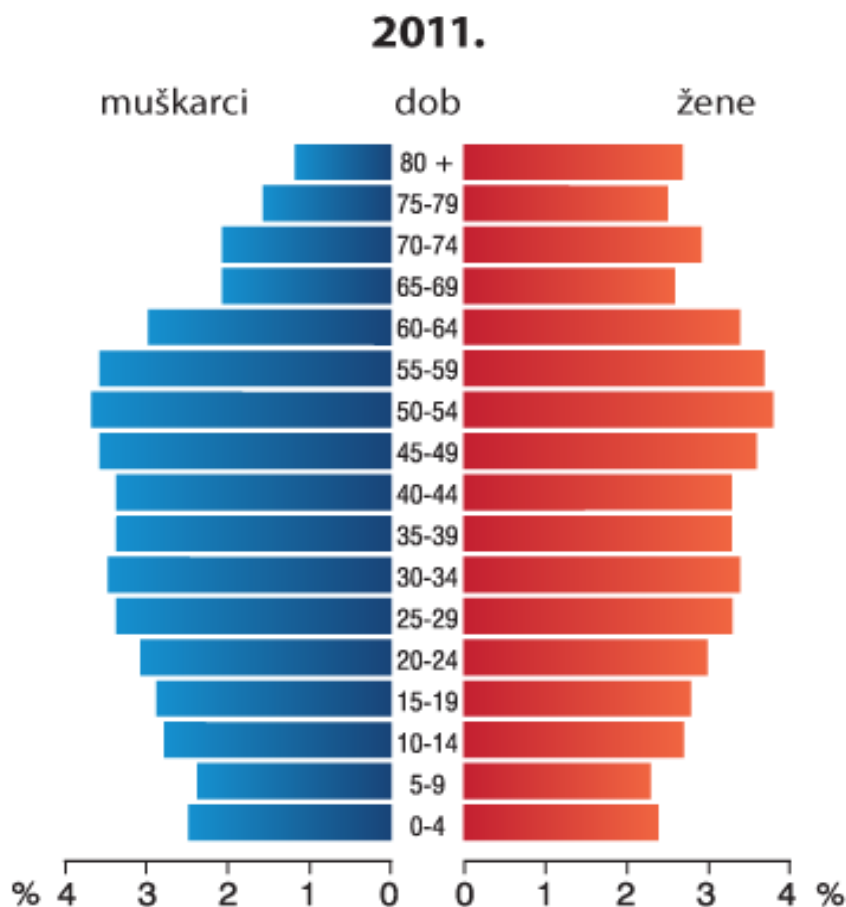
Koeficijent dobne ovisnosti staračkog kontingenta (kd,s) se dobije kao omjer starog stanovništva i stanovništva radne dobi.

$$k_{d,s} = \frac{P_{60+}}{P} * 100$$

„Neki demografi smatraju da je ovaj koeficijent, koji se još naziva i koeficijent opterećenosti radnog kontingenta staračkim stanovništvom, bolji pokazatelj brzine procesa starenja od ostalih pokazatelja.“(Wertheimer-Baletić, 1999, str. 375) „Ovisnost staroga stanovništva u Hrvatskoj porasla je s 10,6 u 1953. na 26,4 u 2011. godini, što predstavlja zamjetan porast i upućuje na veliku brzinu procesa starenja stanovništva u Hrvatskoj.“ (A. Obadić, 2016, str. 181).

Grafički prikaz dobno-spolne strukture stanovništva se naziva dobno-spolna piramida. Dobno-spolna piramida sadržava veliki dio informacija o stanovništvu. Nažalost, danas u Hrvatskoj nema oblik piramide, nego sve više izgleda kao obrnuta piramida. Koristeći podatke iz Popisa stanovništva 2011. godine u Hrvatskoj je bilo 4,3 milija stanovnika, od toga 48,2% muškaraca i 51,8% žena. Udio žena je bio veći u starijim dobnim skupinama, a udio muškaraca u mladim dobnim skupinama. Prema popisu 2011. broj stanovnika starih 65 i više godina je prvi put prerastao broj mladih od 0 do 14 godina. Postotak starog stanovništva je bio 17,7%, a mladog stanovništva 15,2%. Udio stanovništva starog 80 i više godina je 2011. godine iznosio 3,9%, a usporedbe radi, 1953. godine je iznosio 0,8%. Starenje stanovništva negativno je utjecalo i na smanjenje broja žena u fertilnoj dobi te je njihov udio bio 43,9%, dok je 1953. godine bio 52,7%. Sve navedeno upućuje na proces starenja hrvatskoga stanovništva. (Obadić, 2016, str. 180)

Slika 3: Dobno-spolna piramida Hrvatskog stanovništva 2011. godine



Izvor: DZS (2011)

3.4. Ekonomska aktivnost hrvatskog stanovništva

Najčešći uzorci ekonomske neaktivnosti kod muškaraca su školovanje i umirovljenje, dok kod polovice radno sposobnih žena u dobi od 25 do 64 godine, ekonomska neaktivnost se očituje zbog obiteljskih i kućanskih obaveza. (Obadić i Smolić, 2007, str. 11.).

Ako bi usporedili ukupnu stopu aktivnosti (udio radne snage u radno sposobnom stanovništvu) RH s novim članicama EU, u dvije promatrane godine (1998. godine je iznosila 61,2%, a 2005. 63,2%), ona premašuje Mađarsku i Bugarsku, a slična je Poljskoj i Rumunjskoj. Jaz se poprilično očituje ako se Hrvatska uspoređuje sa Slovenijom, Češkom, Slovačkom i Baltičkim zemljama čije su stope aktivnosti blizu ili iznad prosjeka EU (70%).

U Jugoistočnom djelu Europe, samo Albanija, Bosna i Hercegovina i Makedonija imaju nižu stopu aktivnosti od Hrvatske (European Commission, 2005).

Spolni jaz (razlika u stopama aktivnosti muškaraca i žena) u Republici Hrvatskoj (skoro 11% bodova) je jače izražen nego u starim članicama EU (u prosjeku 8% bodova). Najmanja razlika u stopama ekonomske aktivnosti između muškog i ženskog spola je u Bugarskoj i Sloveniji, ali ta razlika u Sloveniji se zadnjih godina smanjuje. (Bahovec et al., 2001, 36).

Od 1971. godine u Hrvatskoj se primjećuje pad ekonomske aktivnosti muškoga spola. 1971. godine ona je iznosila 55,6%, a 2001. godine 50,8%. Kod žena je, za razliku od muške populacije, porasla ekonomska aktivnost, tako je 1971. stopa aktivnosti ženskog stanovništva iznosila 32,8%, a 2001. godine 37,7%. (Obadić i Smolić, 2007, str. 11).

Kontinuirani rast stope ekonomske aktivnosti žena je statistički potvrđena, a razlozi tome su dijelom u tome što žene dopunjuju poslove koje ostavljaju muškarci, bilo zbog ratnih vremena, bilo zbog invaliditeta, ranijeg umirovljenja i sličnih razloga. Jedan od bitnih razloga rasta stope ekonomske aktivnosti žena je povećanje broja žena u privredi vezanoj uz tercijarni sektor (Valdevit, 2003, 778). Danas su žene obrazovanije, imaju manje djece, radi financijskih nepogodnosti imaju obavezu stjecanja vlastitog dohotka tj. materijalno stanje obitelji potiče žene na rad. Provedena istraživanja u Hrvatskoj su dala zaključak da porast obrazovanja žena u zadnjih pedeset godina je doveo da smanjenja ukupne stope fertiliteta (Obadić, Čipin, Pripužić, 2007, 10). (European Commission, 2007).

U nekim državama žene iz osobnih razloga (socioekonomskih, sociokulturnih i sl.) umjesto nezaposlenosti izabiru neaktivnost. To posebno vrijedi za dugotrajno nezaposlene starije žene. Možda i najbolji primjer tome je Mađarska koja ima nizak udio žena u ukupnoj nezaposlenosti, ali u isto vrijeme ima i relativno nisku ekonomsku aktivnost žena (49,7% u 1996. godini odnosno 55,1% u 2005. godini što je manje nego Hrvatska) (European Commission, 2007).

4. NUŽNOST PROVOĐENJA POPULACIJSKE POLITIKE

Demografski pokazatelji, posebno oni u području nataliteta i fertiliteta upozoravaju na poprilično realnu mogućnost nedostatka radne snage u skorijoj budućnosti. Nizak natalitet doprinosi sve manjoj kumulaciji stanovništva u fertilnu i radnu dob života.

Demografsku oskudnost hrvatskoga ljudskog kapitala valja promotriti kroz dinamčnost tržišta rada i tržišnih gibanja. Dugotrajna i visoka stopa nezaposlenosti praćena je ekonomski neobjšnjivim indikatorima participacije radne snage. Hrvatska pokazuje izuzetno nizak stupanj participacije radne snage (udio radne snage u radno sposobnom stanovništvu) od otprilike 50% radne snage 2014. godine. Ovaj podatak Hrvatsku svrstava među razvojno neuspješna gospodarstva, s tržišno neučinkovitom alokacijom rada kao vitalnim faktorom ekonomske aktivnosti. (Družić i Tica, 2002).

4.1. Očekivana projekcija stanovništva Republike Hrvatske

Da bi se oblikovala gospodarska, obrazovna, zdravstvena i druge makroekonomske politike temeljne su projekcije stanovništva kako bi se osigurala prilagodljivost demografskim promjenama. Nije bitan samo broj stanovnika nego i dobni sastav stanovništva. Trenutni odnos prema demografskoj politici je spontan što znači da nema prave intervencije prema demografskim pitanjima u Hrvatskoj. Buduće projekcije stanovništva se rade na temelju određenih hipoteza. Za sljedeću tablicu ključna je hipoteza pretpostavljanja nastavljanja trenutnih demografskih trendova, što znači da neće biti konkretne društvene intervencije u području fertiliteta i politike ekonomskog razvoja s naglašenim prostornim aspektom. Trenutni odnos prema demografskim problemima tu pretpostavku drži realnom. Osim toga, problematika demografije u srednjem roku ne može eliminirati negativne učinke dosadašnjih procesa, ali ih može ublažiti. (Akrap, 2015, str. 855-868)

Tablica 9: Projekcija broja stanovnika do 2051. godine

Godina	Broj stanovnika	Indeks (2011=100)	Smanjenje stanovništva u postotku	Prosječno godišnje smanjenje stanovnika
2011.	4 284 889	100	/	/
2021.	4 151 550	96,88	3,12	13 334,9
2031.	3 964 385	95,52	4,48	18 716,5
2041.	3 723 497	86,89	13,11	24 088,8
2051.	3 456 866	80,67	19,33	26 663,1
UKUPNO:	828 023			

Izvor: Akrap (2015, str. 855-868)

Analizirajući Tablicu 9. može se doći do zaključka da bi Hrvatska do 2051. godine mogla ostati bez preko 800 000 ljudi, usporedbe radi – Hrvatska bi mogla ostati bez svog glavnog grada Zagreba. Može se primijetiti da se očekuje postepeni rast pada broja stanovnika. Gledajući podatke iz 2051. godine dobivaju se poražavajući podaci, naslućuje se da bi Hrvatska mogla ostati bez otprilike petine svog ukupnog stanovništva. Prosječno godišnje smanjenje stanovnika od 2011. do 2021. godine iznosi nešto više od 13 000 stanovnika, dok prosječno godišnje smanjenje stanovnika za razdoblje od 2041. do 2051. godine iznosi duplo!

4.2. Pretpostavka radnog kontingenta u budućnosti

Svaka država bi morala provoditi cjelovitu populacijsku politiku, a ne samo neke od mjera kao što imamo primjer u Hrvatskoj, jer je na taj način razvoj stanovništva prepušten spontanosti. Prijašnja iskustva u demografskim strukturama daju naznake o pretpostavkama demografskih kretanja. U Tablici 10. dana je pretpostavka sljedećih demografskih kretanja do 2031. godine. U tablici nema migracijske komponente, a korištene su stope nataliteta i mortaliteta koje su temeljene na prethodnim dugoročnim demografskim kretanjima.

Bitno je istaknuti, i da stopa fertiliteta naglo poraste u narednim godinama, što uopće nije realno očekivati, ti ljudi bi se na tržištu rada pojavili tek za dvadesetak godina. Ako bi se tek pojavili na tržištu rada za otprilike 20 godina, oni ne bi mogli bitno utjecati na kretanje veličine radnog kontingenta do 2031. godine.

Tablica 10: Stanovništvo u hrvatskoj po velikim dobnim grupama prema popisu 2001. i perspektive za 2011.,2021. i 2031. godinu

POPIS	UKUPAN BROJ STANOVNIKA	Dobne grupe		
		PREDRADNA (0-14 godina)	RADNA (15-64 godine)	POSTRADNA (65+)
2001.	4 200 214	733 242	2 782 687	624 285
2011.	4 100 975	623 465	2 727 607	749 903
2021.	3 863 987	539 570	2 517 993	2 517 993
2031.	3 569 934	459 890	2 274 486	835 558
BROJČANA PROMJENA				
2001.-11.	-99 239	-99 777	-55 080	55 618
2011.-21.	-236 988	-83 895	-209 614	56 521
2021.-31.	-294 053	-79 680	-243 507	29 134
2001.-31.	-630 280	-263 352	-508 201	141 273
INDEKS (2001. = 100)				
2011./01.	100	100	100	100
2021./11.	97,6	86,2	98	108
2031./21.	92	74,6	90,5	116,2
2031./01.	85	63,6	81,7	120,3
STRUKTURA (%)				
2001.	100	17,2	66,3	16,2
2011.	100	15,2	66,5	18,3
2021.	100	14	65,2	20,9
2031.	100	12,9	63,7	23,4

Izvor: Akrap (2015, str. 855-868)

Analizirajući Tablicu 10. može se zaključiti da će demografske promjene doći do izražaja naročito nakon 2020. godine jer će tada doći do smanjenja prirodnog priljeva u radni kontingent. U odnosu na 2001. godinu broj osoba radne dobi 2031. biti će manji za oko 18%, a broj mladih će biti manji za čak 263 000 ili za oko 36%. Smanjenjem broja mladih će rezultirati sve manjim priljevom radne snage na tržište radne snage. Može se zaključiti da će proces demografskog starenja biti još intenzivniji. U računu Tablice 10 koristila se pretpostavka zatvorene populacije što znači da ako se nastavi trenutni trend iseljavanja iz Hrvatske demografska slika će biti još nepovoljnija.

Kada bi se koristila pretpostavka da u Hrvatskoj populacijska politika ne bude prepuštena slučaju, koristeći varijantu srednjeg fertiliteta i srednjih migracija, postoji visoka vjerojatnost ostvarivanja sličnih brojki onima iz Tablice 11.

Tablica 11: Broj stanovnika Hrvatske prema velikim dobnim grupama 2011. – 2051. godine (varijanta srednjeg fertiliteta i srednje migracije)

Dobne grupe	Broj stanovnika					Indeks 2051/2011= 100
	2011	2021	2031	2041	2051	
0-14 godina	652 428	600 622	527 491	464 412	420 669	64,48
15-64 godine	2 873 828	2 662 624	2 433 506	2 225 168	1 968 064	64,48
65+ godina	758 633	888 304	1 003 388	1 033 917	1 068 133	140,80
UKUPNO	4 284 899	4 151 550	3 964 385	3 723 497	3 456 866	80,68
Struktura u %						
0-14 godina	15	14	13	12	12	
15-64 godine	67	64	61	60	57	
65+ godina	18	21	25	28	31	
UKUPNO	100	100	100	100	100	

Izvor: Akrap (2015, str. 855-868)

Broj mladih (0-14 godina) bi se mogao smanjiti za otprilike 35%! Udio mladih u ukupnom stanovništvu bi pao na 12% ukupnog stanovništva. Broj stanovnika koji sačinjavaju radni kontingent bi se smanjio u promatranom razdoblju za 31,5 % i njegov udio u ukupnom stanovništvu bi tada iznosio 57%. Jedina dozna skupina čiji bi postotak trebao rasti je ona od 65+ godina. Njihov udio u ukupnom stanovništvu bi 2051. trebao iznositi 31%. Ukupno stanovništvo bi se do 2051. trebalo smanjiti za više od 800 000 ljudi. Razlog tome bi bio smanjenje broja mladih i broja stanovnika u radno sposobnoj dobi.

4.3. Primjeri populacijskih politika ostalih država

U zadnjih dvadesetak godina 20. stoljeća još su uvijek postojali različiti pristupi populacijskim politika u razvijenim europskim zemljama. Možda najbolji primjer mogu dati Francuska i Švedska. Francuska već dugo provodi eksplicitnu pronatalitenu politiku uz čvrstu podršku vladajućih, a Švedska od 1930-tih godina provodi implicitnu populacijsku politiku pod nazivom obiteljske politike, a sve s ciljem održavanja blagostanja obitelji, a posebno djece. Njemačka, iako zabrinuta niskim natalitetom, u pogledu populacijske politike još uvijek zastupa „*laissezfaire*“ pristup. Italija je tek ulaskom u 21. stoljeće započela širu raspravu o potrebi pronatalitetne politike. Velika Britanija ne pokazuje ambicije za provođenje populacijskih politika zbog specifičnog geografskog položaja i trenutne guste naseljenosti. Nizozemska smatra da njoj pad nataliteta dobro koristi jer se tako smanjuje gustoća naseljenosti. Zemlje južne Europe (Italija, Španjolska, Portugal, Grčka) do nedavno uopće nisu razmišljali u potrebama populacijskih politika. Njihova su stajališta bila da intervencija društva nije potrebna, ali posljednjih godina i one razmišljaju u pronatalitetnim politikama. Posljednjih godina u zemljama EU je razmatranje o odgovarajućim mjerama pronatalitetnih politika. (Wertheimer-Baletić, 2005, str. 305)

Poznata je činjenica da Europa ima problem niskog fertiliteta (mjereno totalnom stopom fertiliteta – TFR) i rijetko koja zemlja ima TFR iznad potrebne razine. Od dvanaest najrazvijenih država, njih 9 ima i najbolje demografske trendove. Najviši fertilitet imaju i najrazvijenije zemlje poput Norveške, Švedske, Francuske, Nizozemske, Ujedinjenog Kraljevstva, Danske itd. Zanimljiv podatak je da te zemlje imaju i najviše stope zaposlenosti ženskog stanovništva u fertilnoj dobi. Ipak, u razvijenim zemljama mnogo žena rade s nepotpunim radnim vremenom, a to se najviše odnosi na skandinavske zemlje koje imaju dobro smišljene pronatalitetne obiteljske politike. Jedan od najboljih primjera razvijenih europskih država koja nema viši fertilitet je Njemačka. To je država koja je kroz povijest bila podosta opterećena, a i nema razvijenih politika koje bi podupirale usklađivanje obiteljskog života i plaćenog rada. (Stropanik i SAMBT, 2007, str. 47-371) Zbog tog razloga žene u Njemačkoj kada rode uglavnom moraju napustiti privremeno svoj posao. Njemačka je najbolji primjer kako samo novčane beneficije nisu dovoljne. (Dobritz, 2008, str. 557-598)

Destimulativno na fertilitet utječe sve raširenija pojava zapošljavanja mladih žena na određeno vrijeme ili na nepuno radno vrijeme. Gledajući samo ekonomski, država snoseći

dio troškova sada, investira u radnu snagu u budućnosti. Zapadna Europa dosta investira u pronatalitetnu politiku. Jedna od prvih država koja je shvatila važnost demografskih politika je bila Francuska. Oni su već 1930-ih počeli ulagati u pronatalitetnu politiku i danas imaju totalnu stopu fertiliteta gotovo na razini koja je potrebna za obnavljanje stanovništva u istom broju. Pretpostavka da će imigracije podignuti natalitet se nisu pokazale istinitima, jer da je to tako, onda bi Njemačka imala bolje demografske trendove. (Akrap, 2015, str. 855-868)

4.4. Analiza dosadašnje populacijske politike u RH

U Hrvatskoj demografska situacija već dulje vrijeme upozorava na nužnost provođenja kvalitetne populacijske politike koja bi zaustavila ili barem u početku usporila negativne trendove populacijskog kretanja stanovništva. Sve političke opcije prije dolaska na vlast uvjeravaju na rješavanje ovog problema, ali brojke ne lažu – Hrvatska iz godine u godinu bilježi sve negativnije rezultate. 1996. godine Sabor RH je usvojio „*Nacionalni program demografskog razvitka Republike Hrvatske*“. Program se temelji na ekspanzivnoj populacijskoj politici u obje njezine inačice, tj. pronatalitetnoj i imigracijskoj. Zamišljeno je da temelj programa budu svjesni i odgovorni roditelji koje bi država podupirala brojnim poticajnim mjerama. Program je napisan sa razmišljanjem da je čovjekov život temeljna ljudska vrijednost i da je cilj pojedinca čvrsta bračna zajednica. Osnova programa su poticajne mjere kojima su se nastojali ostvariti postavljeni ciljevi. Među mjerama postoje dvije grupe i to su obje pronatalitetnog oblika. Jedna poboljšava materijalni položaj obitelji vezan uz broj djece, a druga je vezana uz status roditelja. Ta druga mjera se temelji na jednakosti roditelja. Nakon što je usvojen program osnovan je i Državni zavod za zaštitu obitelji i mladeži. Mjere kojima se poboljšava materijalni položaj obitelji su: dječji i obiteljski dodatak, pomoć rješavanja stambenih problema mladih bračnih parova, porezne olakšice, dodjela dionica, oprema za novorođenčad te smanjene participacije u plaćanju jaslica i vrtića. Nadalje, država djelomično ili ukupno (kako za koju mjeru) subvencira školovanje, školski pribor, studentske domove, prijevoz đaka do škole u seoskom području, također zdravstvena zaštita za djecu u obiteljima sa troje i više djece je besplatna. Kod zaštite statusa roditelja zaštita se odnosi na trudnice na radnom mjestu, beneficirani mirovinski staž, plaćeni porodiljni, plaćeni dopust za roditelje koji imaju djete sa teškoćama u razvoju i mogućnost plaćenog statusa roditelja-odgajatelja. (Milinković, 1996, str. 106-107)

Većina mjera koje su 1996. usvojene nacionalnim programom demografskog razvitka

Republike Hrvatske i danas su „na snazi“, ali problem je što te mjere nisu dovoljno razrađene ili ih je teško ostvariti.

Najnoviji prijedlog mjera populacijske politike u Republici Hrvatskoj je predložen u lipnju 2018. godine od strane predsjedničkog ureda. Zasada još nije usvojen od strane sabora i hrvatske vlade. Preporučene su gospodarske mjere, mjere obiteljske i pronatalitetne politike, mjere za rješavanje problema blokiranih građana Hrvatske i mjere useljavanja. Sve ove mjere bi trebale biti ključ populacijske politike. Gospodarske mjere predlažu: smanjenje poreza, reformu javne uprave, povećanje izvoza, poticanje organskog razvoja i rasta izvozno orijentiranih domaćih tvrtki, privlačenje direktnih stranih ulaganja, razvoj poslovne klime, usklađivanje obrazovnog sustava s modernim gospodarstvom, povećanje pravne sigurnosti i slično. Mjere obiteljske i pronatalitetne politike bi bile: delimitirati roditeljske naknade za drugih šest mjeseci roditeljskog dopusta, Utvrditi mjere stambene politike koje će posebno pomoći mladima i obiteljima s djecom u rješavanju njihovog stambenog pitanja, postizanje ravnoteže između poslovnog i privatnog života, vrtić za svako dijete, proširenje radnog vremena vrtića i škola prema potrebama roditelja, uvođenje besplatnog osnovnoškolskog i srednjoškolskog prijevoza za sve đake i ostale slične mjere pronatalitetne politike. (Kitarović, 2018)

5. ZAKLJUČAK

Populacijska politika kao ključni čimbenik radne snage bi trebala biti strateško pitanje svake zemlje. Nažalost, Hrvatska od osnutka države nema populacijsku i pronatalitetnu politiku koja bi bila temelj budućeg društva. Rat kao nepovoljna društvena pojava uvijek ostavlja enormne posljedice iza sebe, ali u ovom slučaju nije ključan kao što to neki vole naglasiti. Ključan problem je zanemarivanje demografskih problema od strane onih koji imaju zadatak da rješe ovaj problem u zadnjih 25 godina te kontinuirano prebacivanje traženja rješenja problema i stvaranja strateškog plana demografije na sljedeću generaciju.

Demografski čimbenici se oštro vežu uz radnu snagu. Iz podataka koji su dostupni u ovom završnom radu može se zaključiti da Hrvatskoj prijete problem nedostatka radne snage u budućnosti. Svjesnost, ali ignoriranje ovoga problema dovode do pitanja kakva će zapravo biti struktura stanovništva u Republici Hrvatskoj za dvadeset, pedeset ili sto godina? Tko će biti oni koji će raditi u Hrvatskoj, kako će izgledati taj sustav, je li taj sustav uopće održiv i kakav će biti omjer radno sposobnih i starog stanovništva? Hrvatska je već sada zemlja „staraca“, a buduća predviđanja daju naznaku da takvom trendu nema kraja, dapače, smatra se da će se taj trend još više produbiti. Niska stopa fertiliteta igra veliku ulogu u pojavi takvog stanja, a nema pravih naznaka ni da će se taj problem u skoroj budućnosti riješiti.

Ulaskom u EU hrvatskom stanovništvu je omogućena veća mobilnost, Hrvatsku (većinom) napuštaju mladi ljudi koji zapravo sačinjavaju radni kontingent stanovništva. Ljudi su bića koja teže povećanju vlastitog bogatstva i blagostanja, a ako to ne mogu ostvariti na jednom mjestu, spremni su promijeniti okolinu. Stručnjaci godinama upozoravaju na ovaj problem i na probleme nedostatka pronatalitetne politike, ali taj problem se nekako uvijek „gura pod tepih“.

Hrvatska se razvila u poznatu turističku destinaciju. Svake godine ju posjete tisuće i tisuće turista koji se dive hrvatskim ljepotama, krajolikom, klimi, hrani, sportašima, povijesti, kulturi, netaknutim prirodnim ljepotama i svemu ostalom što ima doticaj sa Hrvatskom. „I ruku na srce“, ovaj komadić zemlje koji se prostire na 56 594 m² stvarno ima što ponuditi, stvarno mu se ima na čemu zavidjeti. Blago turistima koji sada dođu posjetiti naše krajeve, jer jedan dan, pitanje je, da li će postojati osoba koja će ih moći odvesti od aerodroma do hotela, da li će ih itko dočekati na recepciji u tom istom hotelu, da li će im imati tko poslužiti hranu u

restoranima ili će ih u Hrvatskoj dočekati staro stanovništvo koje im neće moći sve to ponuditi. Krajnje je vrijeme da se odgovorni za ovaj demografski požar osvijeste jer Hrvatsko stanovništvo je već zapaljeno, a prijete mu totalno izgaranje.

6. LITERATURA

1. Akrap, A. (2005.): Demografsko stanje, trendovi, perspektive i nužnost provođenja populacijske politike u Republici Hrvatskoj. Hrvatski časopis za javno zdravstvo, 1(2). dostupno na: <http://www.hcjz.hr/index.php/hcjz/article/view/1289/124> (04.07.2018.)
2. Akrap, A. (2015.): Demografski slom Hrvatske: Hrvatska do 2051., Bogoslovska smotra, Zagreb, str.865-868., dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/file/217706> (04.07.2018.)
3. Bahovec et al. (2001.): Employment and Women's Studies: The Impact of Women's Studies Training on Women's Employment in Europe – Slovenia; Background Data Report; HPSE-CT2001-00082, December, 2001.
4. Čavrak, V. (ur.) (2011.): Gospodarstvo Hrvatske. Zagreb, Politička kultura
5. Dobritz, J. (2008.): Germany: Family diversity with low actual and desired fertility, u: Demographic Research, 19 (2008.) 26, str. 557–598.
6. Družić, I., Tica, J. (2002.): Dinamika i kontroverze hrvatskog ekonomskog razvijtka. U: Družić, I. (ur.). Participacija-stabilizacija-razvoj, Zagreb: Ekonomski fakultet u Zagrebu
7. Dujšin, U. (1999.): Nezaposlenost i politika zapošljavanja u zemljama u tranziciji: Hrvatska. *Ekonomski istraživanja*, 2(1-2), str. 1-19.
8. Dujšin, U., Nikić, G. (2003.): Ekonomska politika u Republici Hrvatskoj. Zagreb, Str.136.-138
9. Državni zavod za statistiku – Republika Hrvatska dostupno na: <http://www.dzs.hr/> (05.07.2017.)
10. Ehrenberg, R. G., Smith, R. S. (2015.): Modern Labor Economics – Theory and Public Policy. London: Global Edition, Pearson, 12. izdanje.
11. European Commission Employment in Europe 2005 (2005.): – Recent Trends and Prospects; Directorate – General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities, Unit A. 1, September, Bruss
12. EUROSTAT, dostupno na: <http://ec.europa.eu/eurostat> (05.07.2017.)
13. Fryer, D., Payne, R. (1986.): Being unemployed: A review of the literature on the psychological experience of unemployment. In C. L. Cooper & I. Robertson (Eds.),

International Review of Industrial and Organizational Psychology (pp. 235-278). Chichester: John Wiley & Sons.

14. Grabar Kitarović, K. (2018): Prijedlog mjera populacijske politike, Zagreb, dostupno na: https://narod.hr/wp-content/uploads/2018/06/Prijedlog_mjera.pdf (07.07.2018.)

15. Grizelj, M., Akrap, A. (2006.): Projekcije stanovništva Republike Hrvatske 2004.-2051. Zagreb, Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Zagreb

16. Jakovljević, D. (2002.): Psihološki aspekti nezaposlenosti, Zbornik radova XII ljetne psihologijske škole, Zagreb, dostupno na: <http://mjesec.ffzg.hr/nezaposlenost/2.1.html> (03.07.2018)

17. Kemp, N. J., Mercer, A. (1983.): Unemployment, disability and rehabilitation centres and their effects on mental health. Journal of Occupational Psychology, 56(1), str. 37-48.

18. McConell, C.R. et.al (2008.): Contemporary Labor Economics (8. izdanje). New York: MCGraw-Hill.

19. Milinković, D. (1994): Demografska struktura i mirovinski sustav. Revija za socijalnu politiku, 1(2), str. 141-149. dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/291886> (07.07.2018.)

20. Mrnjavac, Ž. (1996.): Mjerenje nezaposlenosti . Split: Ekonomski fakultet Split.

21. Naješmić, I. (2014.): Iseljavanje iz Hrvatske od 1900. do 2001.: demografske posljedice stoljetnog procesa, str 405-435. dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/135718> (04.07.2018.)

22. Obadić, A. et al. (2007.): Female labour force participation and fertility in Croatia – what causes what?, 7th International Conference - Enterprise in Transition, Electronic proceedings of the 7th International Conference, p. 292-295, UDK 339 (063); ISSN 1846-2618, Split-Bol

23. Obadić, A., Smolić, Š. (2007.): Analiza radnog kontingenta i ekonomska aktivnost stanovništva Hrvatske. EFZG serija članaka u nastajanju, br, 11.

24. Obadić, A. (ur.) (2016): Gospodarstvo Hrvatske. Zagreb, Udžbenici sveučilišta u Zagrebu

25. Rutkowski, J. (2003.): Analiza i prijedlozi poboljšanja tržišta rada u Hrvatskoj, dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/8921> (03.07.2018.)

26. Stropnik, N., Sambt, J. (2007.): Parental leave and child benefit: attitudes, preferences and possible impact, u: Revija za socijalnu politiku, 14 (2007.) 3–4, str. 47–371.

27. Šverko, I. (1996.): Neke psihologijske determinante "odljeva mozgova" u Hrvatskoj : diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju.
28. Valdevit, M. (2003.): Ekonomska aktivnost ženskog stanovništva Hrvatske; Ekonomski pregled, 54 (9- 10): str. 760-786.
29. Wertheimer-Baletić, A. (1999.): Stanovništvo i razvoj, Zagreb: Mate.
30. Wertheimer-Baletić, A. (2005.): Populacijska politika u razvijenim europskim zemljama. Rad, knjiga 492, Razred za društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, 43, str. 297-330.

POPIS TABLICA

Tablica 1: Stanovništvo RH prema popisima stanovništva od 1953. do 2011. godine.	11
Tablica 2: Prirodno kretanje stanovništva od 1948. do 1992. godine.....	13
Tablica 3: Prirodno kretanje stanovništva od 2000. do 2016. godine.....	14
Tablica 4: Stope prirodnoga kretanja Hrvatskog stanovništva od 2011. do 2016. godine	15
Tablica 5: Stopa ukupnog fertiliteta u zemljama EU za razdoblje od 2011. do 2015. godine	16
Tablica 6: Kretanje specifičnih stopa fertiliteta i totalne stope fertiliteta od 1950. do 2051. godine.....	18
Tablica 7: Bilanca vanjske migracije stanovništva Hrvatske (današnji teritorijalni obuhvat) od 1900. do 2001.....	21
Tablica 8: Bilanca migracije hrvatskog stanovništva od 2001. do 2017. godine	23
Tablica 9: Projekcija broja stanovnika do 2051. godine.....	29
Tablica 10: Stanovništvo u hrvatskoj po velikim dobnim grupama prema popisu 2001. i perspektive za 2011.,2021. i 2031. godinu	30
Tablica 11: Broj stanovnika Hrvatske prema velikim dobnim grupama 2011. – 2051. godine (varijanta srednjeg fertiliteta i srednje migracije).....	31

POPIS SLIKA

Slika 1: Ekonomska struktura aktivnoga stanovništva	6
Slika 2. Osnovna podjela stanovništva radne dobi prema kriterijima međunarodne definicije, OECD, 1987.....	7
Slika 3: Dobno-spolna piramida Hrvatskog stanovništva 2011. godine.....	26

SAŽETAK

Republika Hrvatska ima jedan gorući problem koji traži hitnu intervenciju. Posljednjih nekoliko desetljeća je problem depopulacije stanovništva prisutan i zanemaren. Emigracije, starenje stanovništva, niska stopa rođene djece su samo neki od problema koji su zadesili Hrvatsku. Populacijska politika u Hrvatskoj ne ostvaruje željene rezultate, tj. uopće ne postoji pravi plan za sprječavanje demografske katastrofe koja bi se mogla dogoditi u budućnosti. Mnogo zemalja ima dugoročne planove za rukovođenje ukupnim brojem stanovnika države, ali Hrvatska ne. Hrvatskoj nedostaju prave mjere pronatalitetne politike, mjere koje će podići stopu fertiliteta i mjere koje će zaustaviti pad ukupnog broja stanovnika. Hrvatska već sada ima prekomjeren postotak starog stanovništva u ukupnom djelu stanovnika Hrvatske, a pretpostavlja se da će taj postotak u budućnosti još više rasti. Porastom starog stanovništva i smanjenjem mladog stanovništva se smanjuje radni kontingent. Radni kontingent su sve osobe od 15 do 64 godine koje su radno sposobne za obavljanje legalnih gospodarskih aktivnosti. Udio radnog kontingenta u ukupnom stanovništvu Hrvatske je zadnjih nekoliko godina u padu i nagađa se da će se taj trend nastaviti. Hipoteza da u skoroj budućnosti Hrvatskoj prijeti problem nestašice radne snage se lako može obistiniti. Ulaskom u Europsku Uniju hrvatskim radnicima je postalo lakše pronaći posao u inozemstvu. Emigracije je teško zaustaviti, potreban je gospodarski oporavak, otvaranje velikog broja radnih mjesta, poticanje investicija, rast nadnica i rješavanje ostalih makroekonomskih problema koji utječu na ostanak ljudi u državi.

KLJUČNE RIJEČI: depopulacija, radna snaga, stanovništvo

SUMMARY

The Republic of Croatia has a burning problem that requires urgent intervention. For the last few decades, the problem of population depopulation is present and neglected. Emigration, aging of the population, low birth rates are just one of the problems that have hit Croatia. Population policy in Croatia does not achieve the desired results,, in a fact there is no real plan to prevent a demographic catastrophe that could happen in the future. Many countries have long-term plans to manage the total population of the state, but Croatia does not. Croatia lacks real measures of pronatal policy, measures that will raise the fertility rate and measures that will halt the decline in total population. Croatia already has an excessive percentage of the old population in the total population of Croatia and it is assumed that this percentage will increase even more in the future. Increasing the old population and reducing the young population reduces the labor contingent. Labor force are all persons aged between 15 and 64 who are capable of performing legitimate economic activities. The share of labor contingent in the total population has been falling in recent years and it is speculated that this trend will continue. The hypothesis that in the near future Croatia will face the problem of labor shortages can easily become true. By joining the European Union, it has become easier for Croatian workers to find a job abroad. Emigration is difficult to stop, economic recovery is needed, opening up a large number of jobs, stimulating investment, raising wages and solving other macroeconomic problems that affect the retention of people in the state

KEY WORDS: depopulation, labor force, population